

Tadeusz Palmowski *

WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA OBSZARÓW NADMORSKICH NA PRZYKŁADZIE EUROREGIONU BAŁTYK

Współpraca między państwami i rozwój dobrosąsiedzkich stosunków na początku XXI wieku, a także przemiany w Europie Środkowej i Wschodniej prowadzą do coraz większego otwierania się granic międzypaństwowych. Jednym z kierunków zbliżania państw w ramach integracji europejskiej jest popieranie i rozwijanie współpracy transgranicznej. Współpraca transgraniczna oznacza szeroki wachlarz form aktywności zagranicznej rządowych i samorządowych władz terytorialnych szczebla regionalnego i lokalnego. Celem tej współpracy jest przewyciężanie stereotypów i uprzedzeń funkcjonujących po obu stronach granic oraz pokonywanie granicy państwowej jako bariery społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i kulturowej.

Przemiany polityczne lat dziewięćdziesiątych stworzyły także korzystne warunki dla pełniejszego wykorzystania potencjału gospodarczego i intelektualnego wszystkich krajów w Basenie Morza Bałtyckiego. Współpraca bałtycka może stanowić ważne ogniwo w procesach integracyjnych na naszym kontynencie.

Kraje Europy Bałtyckiej mają swoją długą, wspólną historię i dziś doświadczają odrodzenia swej tożsamości. Czynnikiem cywilizacyjnie i kulturowo spajającym społeczność Europy Bałtyckiej jest ich morska tradycja, która kreuje szczególne wartości, gdyż przez wieki morze zbliżało do siebie ludzi, zwłaszcza kupców i żeglarzy, utrwalając w nich świadomość wspólnoty losu i interesów oraz ucząc ich wzajemnego respektowania odrębności językowej, kulturalnej i religijnej.

Początki współpracy dotyczące ochrony morza i zasobów Bałtyku szybko objęły również inne dziedziny aktywności społeczeństw nadbałtyckich. Przejawia się ona w wielu różnorodnych, coraz intensywniejszych formach, prak-

* Dr hab. Tadeusz Palmowski - Uniwersytet Gdański

tycznie we wszystkich dziedzinach życia. Warunkiem należytym rozwijającej się współpracy jest możliwie wszechstronny i odpowiednio wysoki poziom wzajemnej wiedzy o sobie partnerów tej współpracy.

Bałtyk, pomimo zlikwidowania tzw. „żelaznej kurtyny” rozdzielającej ten akwen na dwie części po rozpadzie ZSRR i rozwiązaniu Układu Warszawskiego, nadal jest morzem, wokół którego skupiają się dwie wzajemnie uzupełniające się grupy państw, oddziałujące na siebie w sposób wyjątkowy w skali światowej.

Kraje Bałtyku Zachodniego i Północnego, wg A.B. Kisiel-Łowczyc, to silne, rozwinięte, konkurencyjne i stabilne gospodarki rynkowe ze znaczną przewagą komparatywną w branżach o zaawansowanych technologiach. Kraje Bałtyku Wschodniego i Południowego dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych rozpoczęły trudny proces transformacji rynkowej i zmian starych struktur, przy równoczesnej reintegracji z gospodarką światową. Kraje te są zdeterminowane w działaniach na rzecz odrobienia nie tylko dystansu cywilizacyjnego, stanowią one także blisko położony, chłonny rynek inwestycyjny i konsumencki dla krajów Bałtyku Zachodniego.

Kształtująca się Europa Bałtycka zajmuje szczególne miejsce i ma ustabilizowaną pozycję w gospodarce światowej. W 2000 roku ponad 15% światowej produkcji, prawie 15% światowego eksportu towarowego i 14% światowego handlu usługami pochodziło z tego regionu¹.

Najważniejszą organizacją rządową na tym obszarze jest Rada Państw Morza Bałtyckiego, która stanowi coroczne forum spotkań ministrów spraw zagranicznych państw bałtyckich z jednej strony, z drugiej zaś łączy w sobie różne komitety i grupy robocze powołane do konkretnych zadań, będących przedmiotem współpracy [3, s. 195]. Deklaracja Rady Państw Morza Bałtyckiego, przyjęta w Kopenhadze w 1992 roku, wyznaczyła sześć priorytetowych kierunków współpracy:

- X pomoc dla nowych instytucji demokratycznych;
- x pomoc gospodarcza i technologiczna oraz współpraca rozumiana jako tworzenie ważnego przyszłego stopnia integracji europejskiej;
- x pomoc społeczna i służba zdrowia;
- x ochrona środowiska i energetyka;
- x współpraca w dziedzinie kultury, edukacji, turystyki i informacji;
- x transport i łączność [5, s. 96].

¹WgWTO2001.

Dziesiąta sesja Rady Państw Morza Bałtyckiego, która odbyła się w marcu 2002 r. w Swietłogorsku, zdominowana była dyskusją nad przyszłością Obwodu Kaliningradzkiego po rozszerzeniu UE.

Organizacją niezależną, działającą pod auspicjami Rady Państw Morza Bałtyckiego, jest Bałtycka Konferencja Współprac' Subregionalnej (BSSSC). Jej celem jest promowanie współpracy w dziedzinie ekonomii, technologii, ekologii, zdrowia, spraw społecznych, edukacji, młodzieży, kultury, transportu i łączności w obszarze Morza Bałtyckiego.

Współpraca pomiędzy ministerstwami odpowiedzialnymi za planowanie i rozwój przestrzenny zainaugurowana została w 1992 roku w Karlskronie. Był to początek programu VASAB 2010. We wrześniu 2001 r. w Weimarze przyjęto nowy program - VASAB 2010 Plus. Podkreślono w nim konieczność bardziej intensywnego wykorzystania planowania przestrzennego do promocji zrównoważonego rozwoju oraz tworzenia rozwiązań transportowych przyjaznych dla środowiska.

W kontaktach bałtyckich zauważa się coraz większy wzrost roli regionów, poszczególnych miast oraz organizacji pozarządowych. Udział organizacji pozarządowych we współpracy jest zjawiskiem stosunkowo nowym. Organizacje te nie są obciążone zbiurokratyzowanymi strukturami i charakteryzują się dużą elastycznością działania. Wiele z nich, zdaniem A.S Grzelakowskiego, dysponuje doświadczeniem i wiedzą, których brakuje rządowi. Są też ważnym przejawem społecznego zaangażowania i zainteresowania.

Centralne położenie Polski w pasie południowego Bałtyku, a także wysoka, społeczna akceptacja dla procesów integracyjnych z Unią Europejską, zobowiązuje nas poniekąd do inicjowania i czynnego uczestnictwa w różnych formach współpracy międzynarodowej w regionie bałtyckim, celem przyspieszenia i pogłębienia procesów integracyjnych. Większość z dotychczas nawiązanych kontaktów panbałtyckich ma raczej charakter regionalny aniżeli ogólnokrajowy.

Trzy nadmorskie województwa Polski prowadzą ożywioną współpracę międzynarodową. Samorządy terytorialne utrzymują kontakty z gminami Basenu Morza Bałtyckiego. Główne płaszczyzny współpracy dotyczą: turystyki, kultury, oświaty, transportu komunalnego, służby zdrowia, instytucji rozwoju gospodarczego i ochrony środowiska.

W 1995 roku w Szczecinie utworzono Euroregion Pomerania. W jego skład wchodzi po stronie polskiej 88 gmin z terenu województwa zachodniopomorskiego, po stronie niemieckiej w skład Euroregionu wchodzi 6 powiatów i dwa miasta wydzielone. W końcu lutego 1998 roku do Pomeranii przystąpił Związek Gmin Skanii (w skład którego wchodzi 33 gminy) - jeden z bardziej pręż-

nym regionów gospodarczych i kulturalnych Szwecji. Pomerania uzyskała więc trójstronny polsko-niemiecko-szwedzki charakter. Podstawową dziedziną życia i pracy ich mieszkańców są: gospodarka morską, turystyka, rolnictwo i ochrona środowiska. Wszystkie te dziedziny są nadal główną platformą współpracy.

Województwo pomorskie i miasto Gdańsk to ważny partner współpracy międzynarodowej i integracji Polski z krajami Europy Bałtyckiej. Tu, nad Motławą ma swoją siedzibę powstały w 1991 roku w Gdańsku Związek Miast Bałtyckich (UBC)², w tym samym miejscu zlokalizowano Sekretariat VASAB³, a także polskie biuro Bałtyckiej Komisji Turystyki (BTC)⁴.

Współczesny Gdańsk jest otwartym, europejskim miastem bałtyckim, inicjującym bądź podejmującym współpracę międzynarodową na wielu płaszczyznach, m.in.: gospodarczej, naukowej, kulturalnej, społecznej i komunikacyjnej.

Inicjatywa powołania Euroregionu Bałtyk w znacznej mierze wyszła z inspiracji władz samorządowych Elbląga. Zorganizował on w lutym 1997 roku w Malborku międzynarodową konferencję w sprawie utworzenia euroregionu pod roboczą nazwą „Jantar”. Przedstawiciele lokalnych samorządów i regionalnych organów administracji rządowej sześciu krajów: Danii, Szwecji, Litwy, Łotwy i Rosji, a ze strony polskiej czterech ówczesnych polskich woj. północnych: słupskiego, gdańskiego, elbląskiego i olsztyńskiego postanowili nawiązać ściślejsze więzi gospodarcze i kulturowe. W rok później idea euroregionu została wprowadzona w życie. 22 lutego 1998 roku na Zamku w Malborku przedstawiciele podmiotów samorządowych, jak i regionalnych organów administracji rządowej poszczególnych państw podpisali umowę o powołaniu Euroregionu Bałtyk. Euroregion ma charakter multilateralny. Stronami umowy były następujące podmioty współpracy, składające się jednocześnie na strukturę terytorialną Euroregionu:

- 1) ze strony duńskiej - Hrabstwo Bornholmu,
- 2) ze strony litewskiej - Okręg Kłajpeda, miasta: Kłajpeda, Pałanga, Neringa; rejony: kłajpedzki, kretingski, szilucki i skuodski,
- 3) ze strony łotewskiej - miasto i region Liepaja,
- 4) ze strony polskiej - Stowarzyszenie Gmin Rzeczypospolitej Polskiej - Euroregionu Bałtyk, województwa - elbląskie, gdańskie, olsztyńskie i słupskie,

² Union of the Baltic Cities.

³ Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010.

⁴ Baltic Sea Tourism Commission.

- 5) ze strony rosyjskiej - Związek Municypalitetów Obwodu Kaliningradzkiego FR,
- 6) ze strony szwedzkiej - województwa Blekinge, Kalmar, Kronoberg,

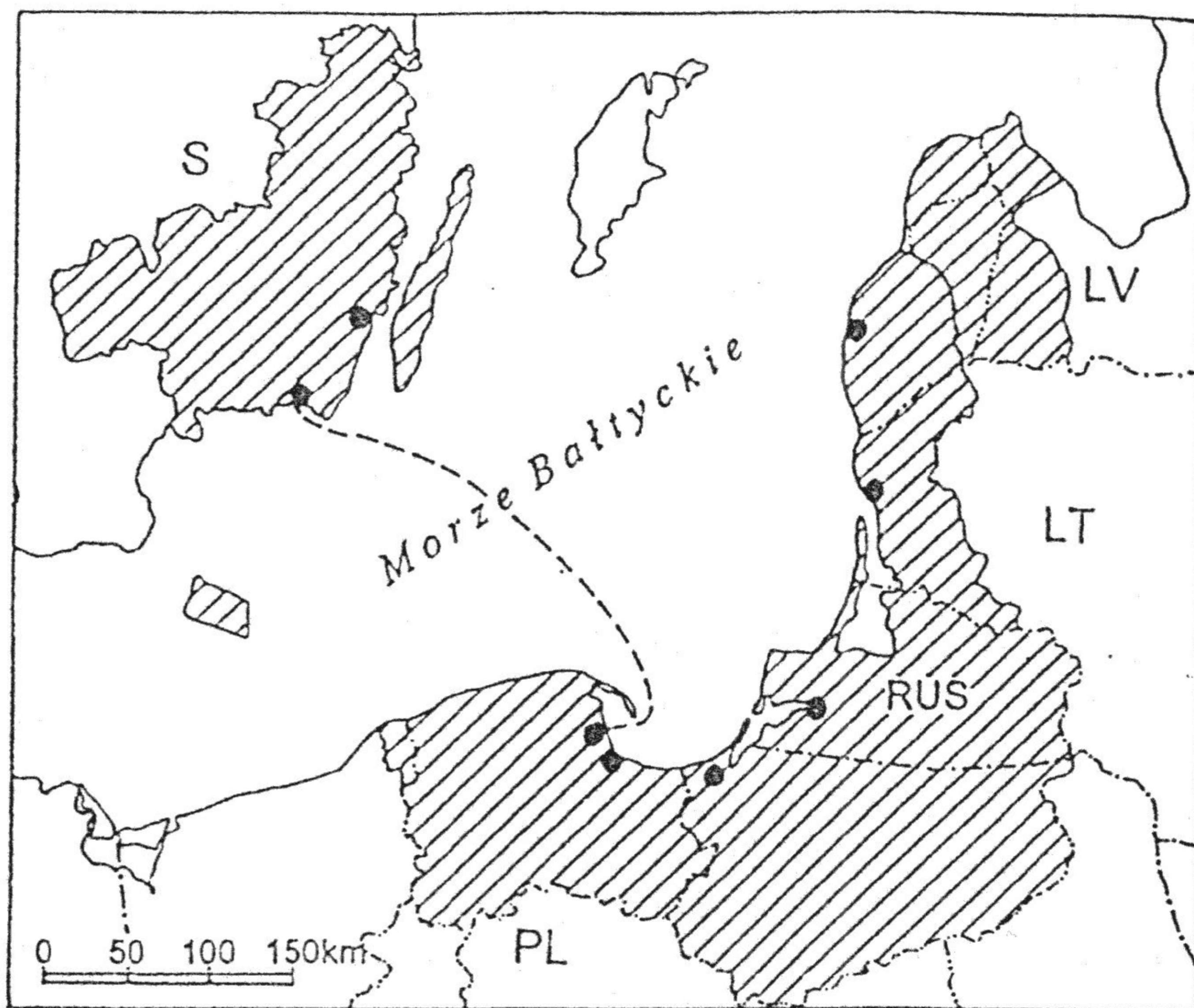
Członkostwo i obszar Euroregionu Bałtyk mają charakter otwarty i za zgodą stron mogą podlegać dalszym zmianom. Po reformie administracyjnej w Polsce w roku 1999, nieznacznie zmienił się zasięg terytorialny. Euroregion Bałtyk obejmuje teraz dwa województwa - pomorskie oraz warmińsko-mazurskie. Gmina Postomino, która w wyniku reformy znalazła się w województwie zachodniopomorskim, przeniosła się z Euroregionu Bałtyk do Euroregionu Pomerania. W marcu 2002 roku strona łotewska rozszerzyła swój zasięg terytorialny. Do tego czasu członkiem Euroregionu były tylko miasto i region Liepaja. Od marca 2002 roku w skład strony łotewskiej wszedł region kurlandzki (Liepaja, Ventspils, Kuldīga, Tals i Saldus). Euroregion zajmuje po zmianach powierzchnię 236 934 km², zamieszkuje go 5 942 070 osób.

Euroregion ten, określany przez niektórych „Małą Unią Europejską wokół Bałtyku”, nie tylko ułatwia kontakty między ludźmi, zbliża młodzież, pozwala lepiej poznać historię i współczesność sąsiadów, niweluje historyczne uprzedzenia, ale także przyczynia się do poprawy warunków życia ludzi zamieszkujących na jego obszarze. Wśród celów wymienia się także programowanie prac zmierzających do zrównoważonego rozwoju gospodarczego, współpracę w dziedzinie gospodarki komunalnej, ochrony środowiska naturalnego na terenach przygranicznych, tworzenie korzystnych warunków do współpracy w zakresie ochrony zdrowia, opieki społecznej oraz zwalczania przestępczości.

Ważnym instrumentem realizacji celów Euroregionu jest intensyfikacja współpracy w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego na terenach przygranicznych, rozbudowa infrastruktury przejść granicznych, szkolenia zawodowe i językowe - w tym nauka języka sąsiadów, wymiana naukowa, kulturalna, sportowa i turystyczna, a także ochrona i pielęgnowanie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Ważne jest również wspieranie działań zmierzających do nawiązywania współpracy pomiędzy władzami regionalnymi i lokalnymi.

Euroregion tworzy bowiem transgraniczną strukturę o charakterze pionowyrn. Współpraca w jego ramach przekłada się na gęstą sieć powiązań i relacji o charakterze poziomym - umów, porozumień, konkretnych przedsięwzięć łączących partnerów współpracy. Organy Euroregionu pełnią rolę inspirująco-koordynującą, kojarzą partnerów i stymulują obieg informacji dotyczących potencjalnych możliwości współpracy.

Rys. 1. Euroregion Bałtyk

Inne ważne pola współpracy Euroregionu to organizowanie systemów informacyjnych - baz danych i sieci mediów, jak również współpraca w zakresie przeciwdziałania i zwalczania klęsk żywiołowych, zagrożeń ekologicznych i innych sytuacji awaryjnych.

Najwyższym organem Euroregionu na poziomie międzynarodowym jest Rada Euroregionu. W jej skład wchodzi 36 członków (po 8 osób ze strony polskiej, szwedzkiej i rosyjskiej, 6 ze strony łotewskiej, 5 ze strony litewskiej i 1 osoba ze strony duńskiej). Rada określa kierunki działania oraz zatwierdza programy i projekty współpracy, uchwała plany finansowe, a także wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne.

W skład Prezydium (kierującym Euroregionem między posiedzeniami Rady) wchodzi sześć osób, po jednym przedstawicielu każdej ze stron. Prezydium pełni w strukturze Euroregionu rolę organu wykonawczego. Przygotowuje ono i przedkłada pod obrady Rady Euroregionu projekty uchwał, a następnie zajmuje się ich realizacją. Prezydium kieruje prezydent, wybierany na

roczną kadencję. Obecnie (marzec 2002 - marzec 2003) jest to przedstawiciel Łotwy.

Grupy robocze funkcjonujące w strukturze Euroregionu Bałtyk powołane zostały przez Prezydium Euroregionu. Ich celem jest wykonywanie tematycznie wyodrębnionych wspólnie projektów. Na pierwszym posiedzeniu Rady Euroregionu (w dniu 23 lutego 1998 r.) podjęto uchwałę o powołaniu trzech grup roboczych:

- x planowania przestrzennego i rozwoju regionalnego;
- x spraw społecznych;
- x ochrony środowiska i ekologii.

W okresie późniejszym utworzono grupę ds. transportu, 1 lutego 2001 r. na posiedzeniu Rady Euroregionu w Kalmarze powołano dodatkowo specjalną grupę ds. opracowania projektu Seagull DevERB (w ramach Interreg IIIB). Celem projektu jest opracowanie długofalowej strategii rozwoju całego Euroregionu Bałtyk. Strategia ta będzie oparta o istniejące już w poszczególnych krajach strategię regionalne.

W skład Strony Polskiej Euroregionu Bałtyk wchodzi pięć podmiotów. Są to: Stowarzyszenie Gmin RP Euroregionu Bałtyk, Wojewodowie Pomorski i Warmińsko-Mazurski oraz Marszałkowie Pomorski i Warmińsko-Mazurski. Stowarzyszenie Gmin Euroregionu Bałtyk zrzesza te gminy, które wyraziły wolę i chęć współpracy w ramach Euroregionu Bałtyk. Obecnie do stowarzyszenia należy 85 gmin miejskich i wiejskich z obu województw, w tym wszystkie większe miasta: Gdańsk, Gdynia, Elbląg, Słupsk, Olsztyn, Sopot, Starogard Gdański i Malbork.

W Stowarzyszeniu działa pięć grup roboczych: ds. turystyki, spraw społecznych, ochrony środowiska, transportu i planowania przestrzennego. Przedstawiciele tych grup uczestniczą w pracach grup międzynarodowych Euroregionu. Siedzibą Stowarzyszenia jest Elbląg.

W pierwszym okresie działalności Euroregionu budowano sieć instytucji, organizacji i osób prowadzących współpracę bądź chętnych do jej rozpoczęcia. Prace postępowały powoli ze względu na konieczność przełamania uprzedzeń, stereotypów, barier językowych i finansowych. Nowa faza współpracy rozpoczęła się w roku 2001, kiedy to podjęto decyzję o opracowaniu długofalowej strategii rozwoju całego Euroregionu. Dzięki wsparciu finansowemu z Funduszu Małych Projektów, prace nad częścią dokumentu przygotowanego przez stronę polską zakończone zostały w październiku 2001 r. *Strategia rozwoju Euroregionu Bałtyk - polski komponent* posiada charakter aplikacyjny, zawiera priorytety strony polskiej sformułowane w oparciu o strategię Pomorza oraz Warmii i Mazur. Transgraniczne priorytety rozwoju polskiej części Euro-

regionu Bałtyk wpisują się w generalny cel działania, określony przez dokumenty założycielskie Stowarzyszenia, tj.: „wykorzystanie współpracy transgranicznej do realizacji przedsięwzięć poprawiających jakość życia społeczności lokalnych, kwalifikacje na rynku pracy, poziom rozwoju gospodarczego oraz stan środowiska naturalnego województw współtworzących Euroregion Bałtyk”.

Długofalowym następstwem tego działania ma być osiągnięcie przez polską część Euroregionu Bałtyk pozycji konkurencyjnej, odpowiadającej jej potencjałowi, a to łączy się z celem generalnym programu Phare CBC Polska-Region Morza Bałtyckiego, który służy przewyższaniu problemów wynikających z izolacji obszarów przygranicznych.

Pięć priorytetów uwzględnia możliwości oddziaływania przedsięwzięć podejmowanych w ramach współpracy transgranicznej na kierunki rozwoju regionów członkowskich, uwzględnia także uwarunkowania związane z przebiegiem akcesji i integracji z UE. Sa to:

- Rozwój kontaktów międzyludzkich budujących demokrację lokalną. Bezpośrednie kontakty pomiędzy mieszkańcami tworzą podstawę do budowy trwałej sieci powiązań w regionie transgranicznym. Dzięki tym kontaktom uruchamiane są przepływy informacji i idei, które stanowią podstawę wspólnych przedsięwzięć w sferze gospodarczej i społecznej;
- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej;
- Rozwój turystyki;
- Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego;
- Poprawa bezpieczeństwa i przeciwdziałanie patologiom społecznym.

Możliwości realizacji wymienionych celów i priorytetów uwarunkowane są stanem organizacyjno-prawnym polityki regionalnej państwa, stanem kompetencji i zdolności wykonawczych samorządu lokalnego i regionalnego oraz możliwościami finansowymi polskich organizacji i instytucji w ramach dostępnych środków własnych oraz funduszy krajowych i zagranicznych, w tym Programu Phare CBC.

Narzędziem, które wspiera wykonywanie celów i priorytetów polskiej części Euroregionu Bałtyk, jest Phare CBC Fundusz Małych Projektów. Dzięki niemu na przełomie lat 1998-99 zrealizowano 22 projekty. W 1999 roku, dzięki wsparciu z programu Phare - Program Współpracy Przygranicznej w Regionie Morza Bałtyckiego, wykonano trzy projekty. Były to I Międzynarodowe Targi Euroregionu Bałtyk w Gdyni, sympozjum „Produkt markowy w turystyce” i obóz harcerski we Fromborku „By Balticum Milenium”.

W ramach transzy PL 9917 obowiązującej od lutego 2001 do 31 marca 2002 r., wykonano 47 projektów. Z terenu woj. pomorskiego wykonano 15 wniosków, z Warmii i Mazur 33. Największą aktywnością wykazywały się duże miasta, takie jak Elbląg, Gdańsk i Słupsk. Niską aktywnością cechowały się małe gminy (wnioski wpłynęły tylko z 22 gmin, na 85 gmin członkowskich). Związane to było z brakiem odpowiednich kadr umiejących przygotowywać i rozliczać wnioski.

W transzy PL 9917 preferowano następujące grupy tematyczne projektów:

- >Wymiana kulturalna - (wymiana młodzieży, działalność artystyczna, sportowa);
- >Demokracja lokalna - (wspieranie samorządu gospodarczego, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, kursy języka, tworzenie szkół bliźniaczych);
- >Transgraniczne studia i koncepcje rozwojowe - (planowanie przestrzenne, ochrona środowiska);
- >Rozwój gospodarczy i turystyka - (targi, promocje, informacja turystyczna).

Zgodnie z tym podziałem, spośród 47 projektów 22 dotyczyły wymiany kulturalnej i sportowej, 8 demokracji lokalnej, 7 zasobów ludzkich, 1 turystyki i 1 innych projektów (wsparcie techniczne).

Największa liczba partnerów zagranicznych, w ramach programu Phare CBC - Fundusz Małych Projektów, dotyczyła partnerów z Obwodu Kaliningradzkiego. Wiązało się to ze stosunkowo niewielką barierą językową, bliskością granicy i kosztami współpracy. Partnerzy ze Szwecji i Danii najczęściej uczestniczyli w projektach składanych przez wnioskodawców z dużych miast. Ogółem z partnerem rosyjskim wykonano 27 projektów, z litewskim 7, ze szwedzkim 6, duńskim 5 i łotewskim 1 projekt.

Bardzo duże znaczenie dla rozwoju współpracy euroregionalnej miały I i II Międzynarodowe Targi „Euroregion Baltic Expo”. Pierwsze Targi odbyły się w Gdyni w październiku 1999 roku. Ze strony polskiej w targach wzięło udział 56 gmin oraz przedsiębiorstwa i firmy prywatne z regionu nadmorskiego. II Targi odbyły się w Kłajpedzie w październiku 2000 roku. Najważniejszymi osiągnięciami obu targów był liczny udział wystawców, wszyscy członkowie Euroregionu i ich goście mieli możliwość bezpośrednich spotkań, zawierania znajomości, dzięki czemu nawiązano wiele kontaktów na szczeblu samorządowym. W Kłajpedzie obok prezentacji Euroregionu, duża część targów zajęta została przez stoiska handlowe. Badania ankietowe przeprowadzone po targach wykazały zadowolenie i spełnienie oczekiwań ich uczestników (85%). Dlatego też postanowiono tę formę współpracy transgranicznej kontynuować. Trzecie Targi zaplanowano w Kaliningradzie w dniach 30-31

maja 2002 r. Niestety, w ostatniej chwili zostały one odwołane przez stronę rosyjską.

Już w maju 1995 r. podjęto decyzję o przystąpieniu Euroregionu Bałtyk do Forum Polskich Euroregionów. Prezydium poleciło także zgłoszenie Euroregionu do Stowarzyszenia Europejskich Regionów Granicznych (5ERG) z siedzibą w Gronau, regularnie ukazuje się kwartalnik „Euroregion Bałtyk”, w sieci Internet dostępna jest w języku angielskim i polskim strona Euroregionu.

Euroregion Bałtyk jest jednym z największych, pod względem powierzchni, a także liczby krajów - stron umowy - euroregionem Europy. Za kilka lat po rozszerzeniu UE pięć stron Euroregionu Bałtyk będzie członkami UE. Poza nią będzie jedynie Rosja - Obwód Kaliningradzki. Jak będzie funkcjonował Euroregion po wprowadzeniu od 1 lipca 2003 r. wiz na granicy polsko-rosyjskiej i rosyjsko-litewskiej? Należy mieć nadzieję, że nowa sytuacja w zasadniczy sposób nie skomplikuje pomyślnie rozwijającej się współpracy transgranicznej w Euroregionie Bałtyk.

Jeszcze kilka lat temu Europa Bałtycka postrzegana była wyłącznie jako idea, wizja odległej przyszłości. Fakty przemówiły za tą ideą. Obecnie termin ten odnosi się do licznych i różnej rangi działań i powiązań już istniejących na tym obszarze, w tym do Euroregionu Bałtyk.

Europa XXI wieku będzie Europą regionów. Przeobrażenia w politycznym i gospodarczym obliczu Europy Bałtyckiej wywrą bez wątpienia określony wpływ na procesy integracyjne w Europie, na zwiększenie ich zasięgu, a nawet prawdopodobną korektę w ich kierunku. Dzięki tym procesom Bałtyk staje się w coraz większym stopniu morzem wewnętrznym UE.

LITERATURA

1. „Euroregion Bałtyk”, nr 5(22)-14(29), Stowarzyszenie Gmin RP Euroregion Bałtyk.
2. Fundusz Małych Projektów w Euroregionie Bałtyk, Raport Roczny 2001, Stowarzyszenie Gmin RP Euroregion Bałtyk, Elbląg 2002.
3. Grzelak G., *Euroregion Bałtyk jako przykład wielostronnej współpracy transgranicznej obszarów nadmorskich*, [w:] Malendowski W., Szczepaniak M. (red.), *Euroregiony mosty do Europy bez granic*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2000.
4. Kisiel-Łowczyk A.B., *Integracja ekonomiczna, Region Morza Bałtyckiego w latach dziewięćdziesiątych*, „Pomorski Przegląd Gospodarczy”, nr 1(19)/2002.

- 5 Palmowski T., *Rola regionów transgranicznych w procesie integracji Europy Bałtyckiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000.
6. *Polski Komponent Strategii Rozwoju Euroregionu Bałtyk*, wersja końcowa, Euroregion Bałtyk, Elbląg, 26 października 2001 r.
- 7 Projekty, Raport Roczny 2001, Stowarzyszenie Gmin RP Euroregion Bałtyk, Elbląg 2002.
8. *Statut Euroregionu Bałtyk*, Malbork 1998.
- 9 Suchta J., Żebrowski W., *Bałtycki kontekst strategii współpracy transgranicznej województwa warmińsko-mazurskiego*, [w:] Stasiak A., Horodeński R., Sadowska-Snarska C. (red.), *Gospodarka - Przestrzeń - Środowisko, Strategia rozwoju -województw wschodniego i zachodniego pogranicza Polski w kontekście integracji z Unia Europejska*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2001.
10. Umowa o utworzeniu Euroregionu Bałtyk, Malbork 1998.